

Rock'n'Roll—opptøyene i Oslo.

20.—22. september 1956.

Fra Institutt for kriminologi og strafferett, Oslo.

I de senere år har det forekommet opptøyer av tildels ganske alvorlig art i flere av de større byer i Norden, således ved flere anledninger i Oslo (bl. a. på Stortorget i november 1955) og spesielt i Stockholm (Berzelii park i 1955, Kungsgatan nyttårskvelden 1956). Såvidt en på grunnlag av avismeldingene kan dømme, synes det alle steder å være ungdom (såkalte „teenagers“) som utgjør kjernen blant de aktive bråkmakere. Siden denne form for kriminalitet har en slik almen karakter kan de følgende redegjørelser for de såkalte „Rock'n'Roll“-opptøyene i Oslo høsten 1956 være av interesse selv om de forhold de refererer seg til er noe lokalbetonet og selv om opptøyene i Oslo stort sett synes å være mer „godartede“ enn f. eks. de svenske og derfor ikke helt jamførbare med disse.

Redegjørelsene gjengir i nesten uforandret skikkelse to foredrag holdt ved Kriminologisk Selskaps møte 4. desember 1956. Den undersøkelse av de arresterte som cand. jur. Knut Sveri bygger på er foretatt av Oslo og omegns vernelag og bearbejdes for tiden ved Institutt for kriminologi og strafferett.

I

Opptøyenes omfang og karakter.

Av politifullmektig ELG ELGESEM.

„Rock'n'Roll“-opptøyene er blitt det alminnelige navn på de gateuroligheter som Oslo opplevet i slutten av september måned 1956. Navnet henspiller på urolighetenes bakgrunn, den amerikanske filmen „Rock around the clock“ som ble lansert her i landet på den tiden og som presenterte en ny jazz-form, en sterk rytmebetont musikk og dans som betegnes „Rock and roll“.

Før filmen kom til Norge var publikum gjennom pressemeldinger blitt kjent med at det i filmens hjemland U.S.A. hadde funnet sted til dels alvorlige opptøyer som var satt i gang av ungdom som hadde sett filmen. Årsaken til disse uroligheter skulle etter avismeldingene være at den musikk og dans som filmen presenterte hadde virket sterkt opphissende på de ungdommelige tilskuere. Det ble videre hevdet at denne opphisselsen skulle ha et rent seksuelt anstrøk og at de amerikanske „teen-agers“ var grepet av den rene „Rock'n'Roll“-feber. I den transe eller ekstase

som de befant seg etter å ha sett denne filmen var det så at ungdommen skulle ha fortsatt en vill dans i gatene og senere begått alvorlige hærværk og andre lovbrudd.

I september 1956 kunne pressen berette om „Rock'n'Roll“-opptøyer i London og Kjøbenhavn, og en omfattende billedreportasje viste at det i filmens kjølvann stadig fulgte ondartede ungdomsopptøyer som måtte slås ned av politiet.

Under disse omstendigheter er det rimelig at filmen var imøtsett med den aller største spenning og forventning blant den yngre del av Oslos befolkning da det ble kjent at den skulle settes opp her den 20. september. Samme dag hadde forøvrig en av Oslo-avisene en større førstesides reportasje med intervjuer av ungdom, og emnet for reportasjen var nettopp filmen og hva vel ungdommen ventet seg av den på bakgrunn av forhåndsomtalen. Av intervjuobjektene svar fremgikk med all tydelighet at en hel del ungdom ventet at det skulle bli uroligheter i forbindelse med filmforestillingene. Mot denne bakgrunn er det forståelig at det heller ikke for politiet var noen overraskelse at vi fikk en norsk versjon av „Rock'n'Roll“-opptøyer i Oslo den 20., 21. og 22. september.

Den 20. september ble filmen satt opp på „Sentrum“ kino på Olaf Bulls plass i Oslo. Allerede tidlig på dagen strømmet ungdommen til i store mengder for å sikre seg billetter til aftenens forestilling. Ut over ettermiddagen ble det en betydelig kødannelse foran kinoen, men det var ikke mer uro på plassen enn man kan vente når ungdom i så stort antall blir stående i kø og vente i lengere tid. At en vindusrute ble knust i kinobygningen må betegnes som et uhell.

Første forestilling begynte kl. 17.00, og sivile politimenn ved kinoen rapporterte at det intet usedvanlig var å bemerke. Det var dog tydelig at det var et svært ungdommelig publikum som søkte forestillingen.

Foruten sivile politifolk i og ved kinolokalet hadde politiet tatt alle forholdsregler for å møte eventuelle uroligheter. Således var en større beredskapsstyrke forlagt på Hovedpolitistasjonen, og de stedene hvor man kunne vente uroligheter ble jevnlig avpatroljert av radiobiler, slik at man stadig hadde situasjonen under oppsikt.

Den første erfaring man gjorde og som man straks merket seg var at det inne fra kinolokalet ble meldt at det ikke forekom uregelmessigheter av betydning. Etter pressemeldingene hadde urolighetene i andre land begynt inne i lokalet og under forestillingen. På Sentrum kino var det tilløp til takt-trampling og en del klapping under filmen, men ikke mer enn hva kinobetjeningen betegnet som vanlig under filmforestillinger med et så ungdommelig publikum. Dette inntrykk fra den første forestilling festnet seg etter hvert, og man kan fastslå at filmen her i Norge ikke

virket ekstatisk eller spesielt opphissende på de ungdommelige tilskuere. Politioppsynet inne på kinoen kunne derfor etter hvert innskrenkes til et minimum, og ingen arrestasjoner eller andre politimesige inngrep ble foretatt inne på kinolokalet så lenge filmen gikk i Oslo.

Det var ventet at man i pausen mellom to forestillinger særlig ville få vanskeligheter. Da den første forestillingen var slutt kl. ca. 18.40 ble nemlig en hel del ungdommer som hadde vært inne og sett filmen stående i klynger utenfor kinolokalet, mens de som skulle på neste forestilling kl. 19.00 ventet på å slippe inn. Dessuten strømmet det til nysgjerrige skuelystne i stort antall, og etter hvert var en anseelig menneskemengde samlet på plassen foran kinoen, anslagsvis mellom 2 og 3 tusen. Det store antall passive tilskuere var alle tre dagene et meget stort problem. De utgjorde som oftest det langt største antall av den forsamlede menneskemasse, og selv om de hele tiden forholdt seg passive var de i høyeste grad med på å skape og muliggjøre den vanskelige situasjon som urostifterne utnyttet til sine formål.

Umiddelbart før forestillingen kl. 19.00 skulle begynne var plassen foran kinolokalet stuvende full av mennesker. I periferien av plassen hadde de skuelystne samlet seg, de sto i gatene og i trappeavsatser o. l., og bare ventet på at noe muligens skulle skje, og det ble endog høylydt utført fra flere av disse tilskuere at de ventet på at politiet skulle rykke ut og rydde plassen.

Umiddelbart foran kinoinngangen var det overveiende ungdom som var samlet, ca. 6—800 i tallet. En del unggutter ropte og heiet litt og noen sang, men stort sett var massen rolig. Plutselig dukker det opp en hel del presse- og filmfotografer. Det ble fotografert med blitzlamper flere steder, og ungdommen forsto selvsagt øyeblikkelig at det var den som var objektet for denne interesse. Uroen økte i ungdomsflokken og noen tok til å danse. Da to fotografer entret et utspringende tak over kinoinngangen og fotograferte derfra, ble uroen påtagelig, idet ungdommen tydeligvis i denne fotografering og filming så en oppfordring til å vise aktivitet. En pressefotograf skal endog ha oppfordret ungdommen til å danse „Rock'n'roll“ så han kunne få bilder av dette. Uroen på plassen steg etter hvert; det ble danset i gaten og sunget og skreket. Det ble dog ikke meldt om alvorlige hendelser, ingen skader eller liknende som kunne være farlige og fordret øyeblikkelig inngripen fra politiets side. Ut fra den tanke at man nødvendig ville provosere til alvorlige opptøyer og fordi man håpet at bråket ville gi seg etter hvert, besluttet politiet å avvente situasjonens utvikling i det lengste uten å gripe inn.

Det var etter hvert oppstått en nokså konstant situasjon på plassen foran Sentrum kino. Publikum til forestillingen kl. 19.00 gikk inn, men menneskemassen forøvrig ble stående utenfor som foran forklart.

Da klokken var ca. 20.40 strømmet publikum fra annen forestilling ut og det ble da straks en tilspissing av situasjonen. Huing og rop runget over plassen og en hel del begynte å danse. Stemningen ble meget hektisk, og plutselig roper en guttestemme „Til Stortorget“. På denne oppfordring bryter en del ungdom opp fra plassen foran kinolokalet og drar huiende og skrikende mot Stortorget. Til å begynne med var denne flokken bare på 8—10 stykker, men etter hvert fikk de noen tilslutning og antallet økte til 30—40 ungdommer. Denne flokken dro på et veritabelt raid gjennom store deler av sentrumsgatene. Flokken ble iaktatt fra politistasjonen i begynnelsen av sin runde, men man ante ikke da at denne lille ansamling av ungdommer ville begå så stygge hærverk som de faktisk fikk i stand. Før de var ferdige med sin runde hadde de ødelagt verdier for flere tusen kroner og forvoldt mange farlige situasjoner. De knuste utstillingsruter i forretninger og vinduer i rutebiler og parkerte personbiler; en takrenne og en reklamesøyle ble revet ned og 8 ruter ble knust i en sentrumsrestaurant. En hel del skader er også blitt tilføyd under dette raid uten at de er kommet til politiets kunnskap. Særlig vet man at det gikk ut over ruter og panser på en rekke parkerte biler hvor eierne antakelig har ansett det nytteløst å melde fra til politiet fordi de har ment at gjerningsmennene ikke ville bli funnet under de herskende forhold.

Etter å ha herjet denne runden gjennom byen, vendte den omtalte flokken tilbake til Sentrum kino. Plassen der var stadig full av mennesker, og trafikken av biler og motorsykler over den gikk som følge herav meget tregt. Dette benyttet den opphissede flokken seg av da den vendte tilbake, de stoppet biler, husket på støtfangerne og banket og sparket i bildørene. Etter hvert stoppet trafikken helt opp idet sjåførene ble hindret i å fortsette, og politiet fant da at urolighetene hadde antatt en slik karakter at de ikke lenger kunne tolereres. Olaf Bulls plass ble deretter ryddet av politiet, og plassen ble holdt tom for folk inntil siste forestilling var slutt, kl. ca. 22.40. Da publikum fra denne siste forestilling kom ut og fant plassen nesten folketom, var grunnlaget for nye uroligheter tydeligvis ikke til stede, og likesom noe desorientert over den uventede situasjon forlot publikum plassen litt etter litt uten uroligheter av betydning.

I tilstøtende gater holdt imidlertid en hel del ungdomsklikker det gående ut over kvelden med skrik og skrål. Henimot midnatt hadde deslagsvis 2—300 ungdommer søkt sammen på en av byens plasser hvor det ble ropt og skreket og biltrafikken ble sjenert. Gjennom uroen høres igjen en høy stemme, denne gang ropes det „Til Rådhusplassen“. En tilstedeværende politipatrulje grep inn og arresterte ham som ropte, og dette ga støtet til alvorlig uro og trafikkhindring i det meget trafikerte sentrumskryss hvor politimeldereren befant seg. Situasjonen gjorde det nødvendig

for politiet å rykke ut med en større styrke igjen og rydde området. På dette tidspunkt var klokken blitt ca. 01.00 natt og etter ytterligere en halv time hersket det igjen ro og orden i Oslo sentrum.

Den 21. september var opptøyene slått stort opp i samtlige Oslo-aviser med reportasje og billedstoff. Urolighetene var blitt dagens samtaleemne og flere aviser hadde foretatt rundspøringer hos forskjellige autoriteter for å høre deres mening om urolighetene og hva som skulle foretas i sakens anledning. Det var klart for alle at man om kvelden måtte vente en gjentakelse av urolighetene.

Situasjonen utenfor Sentrum kino utviklet seg omtrent på samme måte som foregående dag, muligens noe langsommere. Også denne gang ble det en del uro på plassen foran kinolokalet etter at første forestilling var slutt, men det hele innskrenket seg til roping og skriking uten at det kom til alvorlige episoder. Som nevnt var det pausene mellom to forestillinger som var det kritiske tidspunkt, og dette var folk blitt oppmerksom på. Da klokken var passert 20.00 og man ventet publikum fra 2. forestilling ut, var plassen og gatene foran kinoen igjen fylt av folk. Det var om mulig enda flere enn foregående aften, mengden ble anslått til vel 3000 personer. Da forestillingen var slutt kl. ca. 20.40 ble forholdene på plassen meget hektiske og det lå uro i luften. Sivile politifolk iakttok en rekke ungdommer med poteter i lommene, og det ble opfanget bemerkninger om at det skulle skje noe kl. 21.00. Man hadde inntrykk av at det lå noe av en avtale til grunn mellom en del bråkmakere denne kvelden. Noe før kl. 21.00 begynner en del ungdommer inne i massen å heie og rope sine „kamprop“ som „Mere Rock“ o. l.; 2 minutter før kl. 21.00 ser man en del som begynner å danse inne i massen og trafikkforholdene i gatene rundt kinolokalet ble helt umulige. Nokså nøyaktig kl. 21.00 var hele plassen et sydende menneskehav, det ble danset, ropt og skreket. Biltrafikken sto helt og mange biler ble påført skade ved at det ble sparket i bildørene og husket på støtfangerne. Politiet rykket ut fra Hovedpolitistasjonen kl. 21.00 og ryddet plassen og gatene omkring.

Under politiets arbeide på plassen ble det fra mengden kastet med sten og flasker mot politifolkene. En masse poteter og gulrøtter ble også brukt av bråkmakerne og man var lenge i villrede om hvor dette kasteskyts skrev seg fra. Det ble imidlertid bragt på det rene at det i kinoens umiddelbare nærhet var parkert en lastebil full av poteter og gulrøtter; — bilen ble straks fjernet av politiet.

Man var forberedt på at man etter ryddingen av plassen skulle fått et „raid“ gjennom gatene i likhet med forrige aften, men dette unngikk man. Derimot oppsto det på flere steder samlinger av ungdom som ropte og skrek og skapte store vanskeligheter

for trafikken gjennom byen. På et sted ble det dessuten spent et tau i lav høyde tvers over kjørebanelen, men det er ikke kjent at dette farlige påfunn førte til noen skader innen politiet fikk hindret fjernet. På et annet sted ble det helt olje i kjørebanelen, hvilket medførte at en motorsyklist veltet. Oljen ble fjernet før noe alvorlig uhell var inntruffet; men spesielt fordi oljen var helt ut ved utkjøringen fra Hovedbrannstasjonen kunne dette lett fått alvorlige følger.

Ved 22-tiden hadde en større mengde ungdom samlet seg på Stortorget, og stemningen ble etter hvert meget opphisset her. Det ble utført en rekke stygge hærverk, bl. a. kan nevnes at en speilglassrute til en verdi av ca. 2.500.— kr. ble knust. En rekke mindre ruter i kafeer og forretninger ble knust ved stenkast, blomsterurnene på torget ble veltet, mikrofoner ble revet ut av telefonkioskene og ruter ble knust i busser som passerte. Da politiet rykket ut og drev mengden vekk fra torget samlet den seg i de tilstøtende gater hvor ødeleggelsene fortsatte. Gatebelysningen ble slukket ved at koblingsboksen ble brutt opp og kontakten revet ut, og i en rekke større sentrumsforretninger ble det knust ruter til en betydelig samlet verdi.

Det ble forøvet skader for store beløp denne kvelden, og hele sentrum var preget av opptøyene. Politiet hadde stadig utrykninger og spredte ryddeaksjoner i gang, men det oppsto hele tiden nye klikker og ansamlinger på nye steder. Det ble fra flere hold meldt til politiet at bråkmakerne denne kvelden ble oppildnet av og til dels ledet av en ungdom på 16 år som man hadde oppfattet fornavnet eller oppnavnet på. Denne person ble arrestert sammen med en del andre særlig aktive, og kl. 01.00 stilnet bråket etter hvert av.

Den 22. september, opptøyenes siste dag, fikk man i store trekk en gjentagelse av utviklingen. Skadene var imidlertid ikke så store denne dag, noe som vel kan skyldes de arrestasjoner av aktive demonstranter som var foretatt de to første dagene. Man fikk dog etter hvert slike uroligheter på plassen foran Sentrum etter 19-forestillingens slutt at politiet grep inn og ryddet plassen. Det ble herunder kastet stein og flasker mot politiet og det var strødd glasskår i kjørebanelen. Det var ved 21-tiden samlet en 3—400 ungdommer foran kinoen, men antallet skuelystne var noe mindre enn de foregående dager. En buss ble stormet av ungdommen og en del ruter knust. Etter ryddingen samlet en del seg på Stortorget hvor det imidlertid ikke kom til noe alvorlige opptøyer. Etter hvert som tiden for forestillingens slutt nærmet seg trakk ungdommen igjen mot Sentrum kino og menneskemassen økte her slik at den henved kl. 23.00 var enda større enn dagen før. Ungdommen bråkte, trafikken ble korket og en parkert bil ble ramponert. Plassen ble ryddet av politiet igjen, likesom rydding ble foretatt i andre gater hvor bråkmakerne hadde samlet

seg. Noe over midnatt får man så den siste ansamling og tilløp til opptøyer i nærheten av Stortorget og tilstøtende gater. Trafikkvanskelighetene var størst her og rop og skrik lød i gatene hele kvelden. Politiet måtte foreta ryddeaksjoner flere steder før man ved 01.00 tiden kunne konstatere at det var stille i byen igjen.

Dermed var „Rock'n'Roll“opptøyene over. Filmen fortsatte som før, men uroligheten uteble. En klikk ungdommer forsøkte å få istand bråk på Stortorget også den 24. september om kvelden, men uten resultat.

Ialt ble det disse tre dagene arrestert om lag 80 personer i forbindelse med urolighetene. Politiet satte meget inn på å få pågrepet dem som var særlig aktive, og ved hjelp av sivilkledde politifolk i massen hadde man også betydelig hell med seg i så måte. Blant annet lyktes det å få pågrebet flere av de mest aktive deltakerne i det før omtalte „raid“ gjennom byen den 20. september.

Opptøyene må karakteriseres som ondartede. Jeg legger da vekt på at de skader som ble forvoldt under opptøyene må sies å være betydelige. I tillegg kommer en rekke farlige situasjoner som oppsto, men som ikke utløste ulykker, som flaskekasting, steinkasting o. l., likeså trafikkhindringer, olje i kjørebanelen m. v., samt langvarige og alvorlige hindringer for kjørende trafikk og annen lovlig ferdsel, som dels ble forvoldt forsettlig av demonstrantene, dels forårsaket av store passive menneskemasser som strømmet til *på grunn* av opptøyene.

Uroligheten var de største og mest omfattende politiet har stått overfor på meget lenge. Opprettholdelsen av ro og orden og ryddeaksjoner krever store politistyrker etter våre forhold og det er åpenbart at opptøyene har voldt det offentlige meget betydelige utgifter til politioppsyn.

På den annen side var de menneskemengdene politiet hadde å hanske med ikke aktive ved motstand e. l. når politiet først satte styrker inn for å rydde opp. Ungdommen og det øvrige publikum tok meget snart til flukten når de ble stilt overfor politistyrkene. Det vil således ikke komme til kamper mellom politiet og denne art av masser. Det ble da heller ikke meldt om noe tilfelle av personskade under opptøyene som følge av politiets ryddeaksjoner. Det er imidlertid en svært treg masse som hele tiden har opptrådt, idet henstillinger om å fjerne seg bare i meget liten utstrekning er blitt fulgt selv av de helt passive tilskuere. Når først ryddeaksjoner setter igang kommer massen lett på glid i fullt sprang.

På grunnlag av disse iakttagelser om urolighetene kan man gjøre seg en del refleksjoner om årsaken til at de kunne oppstå.

For det første kan man si at filmen „Rock around the clock“ ikke kan anføres som den egentlige årsak til urolighetene her i

Norge, idet man overhodet ikke har sett noe som kan støtte den oppfatning at den musikk og dans som filmen lanserte har påvirket og hisset opp ungdommen til å foreta handlinger som den ellers ikke ville ha begått.

Tvertimot viser erfaringene at det ungdommelige publikum ikke var særlig preget eller grepet av filmen hverken under eller etter forestillingen. Ungdom som senere er blitt spurt uttaler da også at så ikke var tilfelle, og de aller fleste mente, i likhet med filmkritikerne, at filmen var dårlig. Filmene fikk da også en meget kort levetid i Oslo, og musikken fra filmene synes heller ikke å ha satt særlige spor etter seg.

Hvis disse refleksjoner omkring massens opptreden er riktige, så synes en av forutsetningene for at slike uroligheter kan oppstå å være at et meget stort antall mennesker helt uavhengig av hverandre blir kjent med hvor og når slike ting vil foregå som kan tenkes å kunne medføre uroligheter. Nysgjerrige tilskuere og mere passive deltakere vil da strømme til og danne den masse som synes å være en betingelse for at aktivistene skal ha hell med seg i sine bestrebelser på å få istand uroligheter. I mange tilfelle vil pressen være det store publikums orientering, i det foreliggende tilfelle var det „Rock around the clock“-filmen og forhåndsomtalen av den som var samlingsgrunnlaget for massen.

„Rock'n'Roll“opptøyene i Oslo synes således å være utspilt av en sosiologisk sett særegen masse, som man imidlertid har sett opptre tidligere i de senere år. Det er ut fra det passerte vel også grunn til å frykte for liknende tildragelser senere hvis et brukbart påskudd til store ansamlinger av ungdom foreligger og situasjonen ellers ligger til rette for det.

Foruten et kriminalpolitisk problem reiser derfor opptøyene andre problemer for politiet og samfunnet, problemer av rent polititaktisk art, om omfanget av politiets rett til maktanvendelse i slike tilfelle og problemer av erstatningsrettslig karakter i forbindelse med mulige skader som kan oppstå som følge av politiets inngrep. Disse spørsmål ligger utenfor rammen av denne redegjørelse, men det ville være av betydning å få tatt disse spørsmål opp til drøftelse i en videre sammenheng.

Elg Elgesem.

II

Foreløpige resultater fra en undersøkelse av de arresterte.

Av cand. jur. KNUT SVERI.

Etter den skildring av opptøyenes dramatiske side som vi nå har hørt, representerer min redegjørelse nærmest en antiklimaks.

Dramatikken er nemlig for Rock'n'Rollernes vedkommende slutt når vi begynner å granske deres personlige forhold. Det materiale som jeg har til disposisjon er — om man tar et alminnelig tverrsnitt — sammensatt av en temmelig grå masse av individer, personer som hverken har kraft og styrke til å bli store syndere eller rakryggede borgere, men som utvilsomt hører hjemme i knappestøperens støpeskje.

Materialet og dets representativitet. Det materiale en har å bygge på består av politidokumentene og av intervjuer med 59 personer, hvilket omfatter samtlige hvis straffeskyld er bragt på det rene og som har fått påtaleunndlatelse eller blitt ilagt bot ved forelegg. I det hele ble ca. 80 personer pågrebet av politiet under opptøyene, men for de 20's vedkommende er sakene blitt henlagt — enten fordi politiet i forvirringen ikke har kunnet påvise med tilstrekkelig stor nøyaktighet hva de har foretatt seg, eller fordi deres forhold ikke er straffbart.

Det store spørsmål er selvsagt hvor *representativt* dette utvalget på 59 er for hele den folkemengde som deltok i opptøyene. Seleksjonen er jo ikke skjedd med en sosiologisk undersøkelse for øyet, men ut fra mer eller mindre vel begrunnede politimesige hensyn. Det har vært ymtet noe om at politiet hovedsakelig har fått tak i dem som var dårligst til å springe — i så fall står vi overfor en utvalgsteknikk som representerer noe ganske nytt og enestående innen sosiologien — men dette er utvilsomt feilaktig. Politiet har i første rekke søkt å få tak i oppviglerne og etter mitt skjønn har de lyktes forbausende bra i dette, noe som kommer av at det var plasert sivilkledd politimenn i folkemassen. Men selvfølgelig får man på denne måten ikke et utvalg som er representativt for *hele* massen, man får en betydelig overrepresentasjon av de *aktive*.

Det er alminnelig antatt — og det kan vel ikke bestrides — at en folkemasse av denne art hovedsakelig består av to grupper individer: en liten kjerne *aktive* og en betydelig større samling av *passive*. Uten tilstedeværelsen av de siste ville troligvis det hele falt i fisk: aktivistene behøver den moralske støtte som en større folkesamling gir, for virkelig å få utfoldet seg. En meget vesentlig ting er her den anonymitet som de derved kan oppnå og som synes å være nødvendig for at de, som de selv sier, kan „få fart på sakene“. I tillegg til disse to grupper kan en føye en

tredje, en liten gruppe som jeg har kalt „*de tilfeldige*“. Dette er personer som en kan si er kommet uforskyldt opp i det hele. De har utvilsomt krav på en viss sympati, ihvertfall føler jeg personlig en viss samkjensle med dem, noe som troligvis kommer av at det eventuelt vil være via denne gruppen at jeg selv ville kunne risikere å tilbringe natten på statens bekostning.

De 59 individer lar seg relativt lett dele inn i aktive, passive og tilfeldige. Jeg skal knytte noen bemerkninger til denne oppspaltningen.

1. For det første de *aktive*, som omfatter 40 personer eller 68 prosent av materialet. Dette omfatter dem som har latt seg rive med av stemningen eller som har vært initiativtagere til de forskjellige ablegøyer. Dette behøver ikke nødvendigvis ha gitt seg utslag i hærverk, kasting av sten eller assorterte grønnsaker eller liknende, men kan også være i form av tilrop til de andre, dansing, klatring på biler og statuer, banking i biler, utskjelling av politiet osv. Det karakteristiske er at disse aktivitetene er skedd i *ly av selve gruppen av agerende*, ikke f. eks. på tomannshånd med politiet på et sted hvor ingen masse iakttok dem.

2. De passive omfatter 16 individer, d. v. s. 27 prosent av materialet. Dette antall er så lite i forhold til den store gruppe av passive tilskuere som faktisk var til stede, at man ikke er berettiget til å trekke noen slutninger på grunnlag av de informasjonen man her har. Den typiske representant er han som har gått ned i sentrum for å se på bråket og på politiets aksjoner, men som ikke selv har noen tanke på å delta. Jeg mistenker at en rekke brave borgere ved slik passiv atferd bærer en god del av skylden for det som fant sted under opptøyene.

De som finnes i materialet er personer som har nektet å fjerne seg eller som har gått i veien for politiet. Det er således én som sprang og forstyrret politiet med spørsmål om dets disposisjoner — helst ville han visst hatt trykt program så han kunne få beskjed om hvor tingene hendte. Da han ble spurt om navn, nektet han å oppgi det og dermed var det slutt med hans nysgjerrighet for resten av kvelden.

3. Endelig har vi så de tilfeldige, 3 enslige individer. De var, etter hva vi vet, ute i lovlig ærind og visste intet om bråket. De har gjort seg skyldig i er å nekte å følge politiets anmodning om å flytte seg (f. eks. fra bussholdeplass). Dernest har det ene ord tatt det andre og resultatet blir en tur på politistasjonen. M. a. o.: de har misforstått situasjonen og ikke forstått at politiet akkurat den dagen var lite innstilt på argumentering. Jeg føyer til at etter min oppfatning har politiets behandling av disse tre individer vært helt korrekt.

Aldersfordelingen. Det neste punkt som har krav på oppmerksomhet er aldersfordelingen. En finner her at 37 personer, eller 62.5 prosent, var mellom 13 og 18 år, 10 stykker mellom 19—25

år — det er 17 prosent — og resten, 12 personer eller 20.5 prosent, mellom 26 og 46 år. Det er bare blant de yngste at vi finner en konsentrasjon. For de to øvrige aldersgrupper er det en jevn fordeling utover i de forskjellige aldre. Størst antall arresterte finnes blant 16 åringene, med ikke mindre enn 15 personer.

Om en nå kombinerer denne fordelingen på aldersgrupper med inndelingen i aktive, passive og tilfeldige viser det seg følgende:

I gruppen mellom 13 og 18 år finner en brorparten — og mer enn det — av de aktive, nemlig 34 personer. Av passive finnes bare 2 og av tilfeldige 1.

I gruppen mellom 19 og 25 år finner en bare 3 aktive, men 7 passive. Og i den eldste aldersgruppen har en også 3 aktive og 7 passive, samt de resterende 2 tilfeldige.

Av dette framgår det ikke helt uventede — og knapt nok særlig originale — resultat at *bråkmakerne var konsentrert i aldersgruppen 13—18 år.*

Analyse av de aktive. Jeg går ut fra at forsamlingen, i likhet med meg selv, er mest interessert i denne gruppen av ganske unge Rock'n'Roll'ere og at jeg derfor kan hoppe over gjennomgåelsen av de data vi har for de passive — som nevnt er dette dessuten så få at en ikke kan slutte stort på grunnlag av materialet.

De 6 aktive vi finner blant aldersgruppene over 19 år synes imidlertid også å skille seg ut. 3 av dem var berusede, den fjerde hører med til dem som vanligvis sjikanerer folk på Karl Johan ved nattetid og det må nærmest betegnes som tilfeldig at han ikke var beruset, og de to siste hevder at de bare ga uttrykk for sin misnøye med politiet uten at de var delaktig i de typiske Rock'n'Roll-opptog og -ablegøyer.

Virkelig interessant blir det m. a. o. først når en tar for seg de 34 aktivistene i alderen 13—18 år. Av disse var det 33 gutter og en pike, (hun er forøvrig den eneste representant for det svake kjønn i hele materialet).

Det er min oppfatning at politiet her virkelig har klart å få tak i et høyst representativt utvalg. Om man ser på de ytringsformer som er mest karakteristisk for opptøyene og jamfører dette med hva de personer har bedrevet som politiet har arrestert, er det på det rene at alle former er representert. Således har en ikke mindre enn 3 ruteknusere, 5—6 stenkastere, en flaskeskaster, 7 som banket i biler eller øvet hærverk på dem på annen måte og forøvrig en rekke som danset, skrek „mere Rock“ osv. Deltakerne i det berømmelige „raidet“ som politifullmektig Elgesem nevnte — og som resulterte i det største antall skader — er representert med ikke mindre enn 5 personer, alle meget aktive.

Ser en nærmere på denne gruppen på 34 aktivister oppdager en flere høyst karakteristiske trekk. Først kan jeg nevne at såvidt vites var ingen av dem beruset, hvilket er et av de få lyspunkter. Dernest bemerker en at det er relativt få skoleelever blant dem, noe som ikke stemmer med det som avisene har hevdet. Av skoleelever er det bare 7 stykker — et par i folkeskolens 7 klasse, resten realskoleelever. De fleste, nemlig 12 stykker, var læregutter, dernest kommer 10 visergutter, kontorbud og hjelpegutter, så som nevnt 7 skoleelever, 3 som er uten arbeid, en — det er vår pike — som er syerske — og endelig en siste som hadde permisjon fra Foldin spesialskole for barn med tilpasseingsvansker.

Det må også nevnes at de har sine *hjem* spredt rundt i hele byen og det synes ikke å være noen overvekt av noen bestemt bydel: 3 bor i sentrum, 10 i Oslo vest og 2 vestlige omegn, Oslo nord er representert med 6, Østkanten med 6 og østlige omegn med 5. En enslig person var kommet fra Strømmen (ca. 2 mil øst for Oslo) for å yte sin bistand. Fra de nye „drabantbyer“ finner vi bare en.

Av dette har en imidlertid ikke lov til å slutte at de agerende ikke kjente hverandre på forhånd. Om man ser i politidokumentene viser det seg at flere av dem oppgir navn på kjente som de enten har vært sammen med eller som de har iaktatt. Dette framgår også av svaret på spørsmål som ble stilt under intervjuet om hvem de var sammen med og om de traff mange kjente — 15 stykker svarer at de traff mange kjente og bare 4 stykker at de opererte alene. Det synes derfor som om kjernen blant aktivistene har hatt peiling på hverandre fra før av. Dette er noe som man skal være oppmerksom på: Det er ikke idag slik som det troligvis var tidligere, nemlig at det er ungdom utelukkende fra samme strøk som holder sammen. Gjengenes medlemmer har idag sine hjem spredt over et betydelig større område.

Om en dernest går over til å se på deres *oppvekst- og familieforhold* oppdager en noe som i høy grad er verdt oppmerksomhet — og som i hvert fall jeg for mitt vedkommende synes er ganske forbløffende: ikke mindre enn 17 av de 34 personene kommer fra hjem som må betegnes som klart unormale hva familiesituasjonen angår.

1. (Piken) — foreldrene skilt, bor nå hos faren. Hjemmet velkjent av barnevernsnemnda.
2. Foreldrene skilt, moren omgift, vært anbragt av barnevernet på Buskerud spesialskole, nå Foldin.
3. Foreldrene skilt da han var 4 år, bor hos faren. Vært til verge-rådsbehandling for utuktig omgang med mindreårige.
4. Faren død av kreft i 1940.
5. Do. i 1951.

6. Oppvokst delvis i barnehjem. Foreldrene ikke gift. Har stefar som han ikke kommer ut av det med og må bo på et av barnevernemndas guttepensjonat.
7. Faren død av hjerteslag i 1953.
8. Begge foreldre musikere og er aldri hjemme om kveldene. Adoptivbarn, behandlet av barnevernsnemnda etter foreldrenes anmodning.
9. Foreldrene skilt for to år siden, bor hos faren.
10. Oppvokst hovedsakelig hos sine gamle besteforeldre — foreldrene skilt.
11. Foreldrene gift og bor sammen, men de ble først gift 12 år etter han ble født.
12. Foreldrene separert for 8 år siden, skilt for to år siden.
13. Oppvokst delvis i Sverige delvis i Norge. Har overhodet aldri hatt noe fast hjem — gått mesteparten av den senere tid i forskjellige pensjonatskoler.
14. Foreldrene skilt ved dom p. g. a. farens fyll og utroskap. Oppvokst delvis i Sverige under krigen hos „Rädda Barnen“; gått i særskole, velkjent av barnevernsnemnda.
15. Adoptivbarn. Adoptivfaren døde 1941. Da han var 13 år gikk moren til barnevernet og ba dem ta hand om ham for „hun orket ikke ha ham hjemme“. Deretter bodde han 1 år i fosterhjem — har siden vært på Kjelle skole og Foldin. Bor nå i et av barnevernsnemndas guttehjem.
16. Foreldrene ligger i skilsmisse p. g. a. farens fyll og manglende interesse for hjemmet. Gutten kjent i barnevernsnemnda for tyverier.
17. Foreldrene ikke bodd sammen siden 1940. De ble skilt 1944. Bor hos moren.

I tillegg til disse kommer følgende 5 saker som nærmest må likestilles med de her nevnte:

18. Bor hos foreldrene, men faren er ute i arbeid hver kveld annen hver uke.
19. Faren så interessert i sitt arbeid at gutten aldri ser ham — faren kommer sjelden hjem før de andre har lagt seg.
20. Oppvokst delvis „hos en tante i Skien“.
21. Faren meget sykkelig.
22. Faren sykkelig og arbeidsufør.

Forøvrig kan nevnes at det blant de øvrige er ett adoptivbarn, én ser sine foreldre sjelden fordi de begge arbeider om kveldene, — og følgelig blir det faktisk bare 10 som man kan si er vokset opp under helt normale familieforhold.

Jeg har selv alltid vært noe skeptisk overfor den forklaring på kriminaliteten som betegnes med uttrykket „broken homes“.

Det er selvsagt klart at man ikke må ta dette som et slags Sesam som i seg selv forklarer en asosial aktivitet — det finnes som kjent en rekke personer som vokser opp under ganske fortvilte familieforhold, men som allikevel blir utmerkede, lovlydige borgere. Ja, man kan vel si at dette er det vanligste. Man pleier å si at atypiske familieforhold *medfører en betydelig øket risiko for individets utvikling i asosial retning*, en slutning som bygger på en rekke velfunderte kriminologiske studier og som utvilsomt må sies å være riktig. Jeg kan knapt tro at det er noen ren tilfeldighet når vi i vårt materiale finner en så høy prosent av denne slags atypiske familiesituasjoner. Under den forutsetning, som jeg bygger på, at det utvalg av Rock'n'Rollere som vi har er representativt for de aktive oppviglere, synes det derfor berettiget å trekke den konklusjon *at for de fleste har deres asosiale virksomhet nær sammenheng med oppvekst i unormale hjem*. Dessverre tillater ikke tiden meg å komme nærmere inn på de øvrige opplysninger som vi her sitter inne med — jeg skal komme tilbake til dem i en mer utførlig rapport.

Går en videre i materien kan det være av interesse å se på hva disse ungdommer selv forteller om hvordan de tilbringer sin fritid og hva de interesserer seg for.

For det første har vi her spurt dem om de er ofte hjemme om kveldene — og også hva de foretok seg i fritiden den uken som gikk. Resultatet av dette ser slik ut: 2 har fått husarrest etter deltakelse i Rock'n'Roll-bråket, 3 sier at de er hjemme 1 kveld i uka, 7: 2 kvelder, 7: 3 kvelder, 4: 4 kvelder og 4: 5 kvelder, mens 8 erkjenner at de overhodet ikke var hjemme noen kveld.

Deres *hovedsakelige beskjeftigelse* er lett nok å fastslå. Det er i første rekke å gå på kino — det vanlige synes å være to eller tre ganger i uka og da i første rekke på cowboy- og kriminalfilmer. Deres *leseinteresser* ligger på et usedvanlig lavt plan: Vår pike leser ukeblad og kjærlighetsfortellinger, 26 av guttene leser i første rekke cowboybøker og kriminalromaner, 4 stykker interesserer seg for tegneserier hvorav en også for Verden Rundt, en sier han aldri leser noe og de tre som gjenstår leser reiseskildringer og hobbybøker. Bare en enslig gutt sier at han har kort til Deichmanske bibliotek (om han låner der er imidlertid usikkert). De andre svarer rent ut at de aldri låner bøker på bibliotek.

Med hensyn til *sportsinteressene* er det også dårlig stelt. Bare 7 stykker driver bevislig med en eller annen slik virksomhet, mens derimot dobbelt så mange sier at de er med i en forening som driver med sport — de fleste er imidlertid passive og har ikke vært på møter eller til trening på lange tider. Den *øvrige foreningsvirksomhet* er det også dårlig med, det er bare én som av og til går i en religiøs forening (uten å være medlem), én er med i IOGT og én i en avholdslosje. Særlig interesse i denne forbindelse har selvfølgelig *Hammersborgs Fritidsklubb*, (et

kommunalt fritidstiltak for ungdom). Det har jo fra enkelte hold, nemlig i første rekke fra dem som er imot opprettelsen av slike velferdstiltak, vært hevdet at Rock'n'Roll-opptøyene ble planlagt der. 5 av guttene plus den enslige piken tilbringer en god del av sin tid i klubben. Underlig er det imidlertid å se at ytterligere 3 gutter har vært innom der og gjort seg opp sin mening om stedet: én hevder at han ikke likte seg der fordi det var for dårlig „fart“ over det hele, mens de to andre syntes det motsatte: det var for „røfft“. — Den ene av de siste har forøvrig ingen venner og tilbringer en god del av sin tid alene i Uranienborgparken.

Jeg vet ikke om man skal si det er uventet at såvidt mange som 6 stykker er aktive i Hammersborgs Fritidsklubb. Men det viser vel at nettopp denne vanskeligstilte ungdom har funnet et fristed der, hva man vel må si er av det gode. Om en så på den annen side skal kunne si at denne virksomheten som her bedrives av Oslo kommune er et arnested for opptøyene, er en helt annen sak. Jeg vil nærmest si det slik at om det hadde vist seg at ingen fra Hammersborg hadde vært med på Rock'n'Roll-opptøyene ville dette vist at hele fritidsklubben var mislykket: etter min oppfatning er hensikten med dette stedet nettopp å samle denslags ungdom — så gjør de i hvert fall intet galt mens de er der og man har kanskje mulighet for å hjelpe dem med deres problemer. Men jeg er klar over at meningene her er meget delte.

Hva blir det så igjen av disse ungguttene fritidsvirksomhet? Jo — hovedsakelig to ting, nemlig for det første det å drive rundt i gatene med en klikk eller en gjeng. Besøk hjemme hos hverandre forekommer nok, men relativt sjelden. Bare to stykker har noen egentlig hobby: en som pusler med fotografering og en som samler frimerker. For det andre blir det dansen, enten ved danseskole, i Samfunnssalen eller i Ingeniørenes hus.

Et annet spørsmål som har vært diskutert er *ungdommens pengeforbruk*. En oversikt over vårt materiale må nødvendigvis falle i to grupper: de som har egen inntekt og de som går i skole eller er uten arbeid.

For dem som arbeider varierer lønningene mellom 66 og 115 kr. — med 2 unntak, nemlig piken, som tjener 200 kr. i uken og en murerlærling som er oppe i 195. Når lønningene er så lave kommer vel dette av at såvidt mange er i lære. Samtlige, unntatt 2, betaler for seg hjemme etter hva såvel gutten selv som foreldrene sier, og det de betaler ligger mellom 15 og 70 kr. — det vanligste er omtrent 30—34 kroner. Det resterende, altså omtrent 30—40 kroner, disponerer guttene selv. Omtrent halvparten sier at de sparer til et eller annet eller har tatt ting på avbetaling. For mange av dem gjelder at de får tilskudd av foreldrene til klær og andre fornødenheter. Når det gjelder viserguttene og lærlingenes lommepenger må man med andre ord si at de har en del penger mellom hendene, men allikevel ikke så meget som folk

gjerne forestiller seg. — For skoleguttene vedkommende er det vanlige mellom 5 og 10 kroner uken i lommepenger, én realskole-elev får imidlertid 20 kroner eller mer hvis han ber om det, (men han har da også motorsykkel). I tillegg til dette har vi én som er uten arbeid og får 5 kr. uken av foreldrene, og én (det er han som flakker om fra Sverige til Norge uten noen fast bopel) tjener når han arbeider i Sverige 32 kr. dagen. I tillegg betaler faren halvparten av hybelleien for ham (familien er relativt velstående).

Disse opplysninger synes å tyde på at hverken skoleguttene eller de i fast arbeid har så meget å rutte med som det gjerne framgår av diskusjonene. Men man kan jo heller ikke si at det er dårlig bevent med deres lommepenger.

Det kunne være mange andre opplysninger i undersøkelsen som det skulle vært interessant å få tatt med, men det er på tide å vende blikket tilbake mot det som er utgangspunkt for det hele, nemlig Rock'n'Roll-opptøyene.

Det har vært diskutert hvilken rolle *filmen „Rock around the clock“* har spilt. Det må vel uten videre fastslås at den ikke på noen måte påvirket nordboernes flegmatiske sinn til noen slags ekstase. Imidlertid uttaler 17 av guttene at de likte musikken — hvilket vel allikevel ikke må tas til inntekt for noen ekstase-forklaring, idet flere av dem ikke var med på bråk samme dag de så filmen. 3 hadde overhodet ikke sett den. Bare 7 uttaler sin begeistring for handlingen, mens 20 stykker sier den var dårlig, hvilket imidlertid ikke forhindrer at 3 av dem har sett filmen 2 eller flere ganger.

På spørsmål om de syntes det var *moro å være med på bråket*, svarer 15 stykker åpent at det var morsomt mens det stod på, og 6 av disse gir nærmere forklaring idet de hevder at det var politiets forfølgelse som ga et spenningsmoment. En hevder forresten at politiet ikke spilte rent spill, men at det var „unfair“ å møte opp så mannsterke. 4 sier at det var både morsomt og ikke morsomt, mens 11 svarer blankt nei — deres forklaring er at „de ble revet med“.

Til avslutning kan det være naturlig å se opptøyene og de opplysninger som jeg her har kommet med om aktivistene i en videre sosiologisk ramme. I sosiologisk teori er selve fenomenet blitt beskrevet inngående i forbindelse med streiker, revolusjonsopptøyer, rasekonflikter, lynsjing og andre liknende forhold. Det som etter mitt skjønn atskiller Rock'n'Roll-bråket fra de fenomener som en finner beskrevet i litteraturen er den tilsynelatende mangel på ethvert rimelig *motiv* for opptøyene. Under en streik, eller en agitasjon mot den russiske ambassade, har det hele en

bestemt retning, men R'R-erne hadde jo ikke på denne måten noe eller noen som var rettet mot, om man da ikke skal si at deres virkelige ønske var å få politiet i sving. Sannsynligvis er vel imidlertid den forklaring riktig som går ut på at all diskusjonen og alle rapporter fra utlandet om hvordan ungdommen der var blitt opphisset av filmen har gjort at ungdommen har gått til Sentrum kino med et temmelig bevisst ønske om at noe skulle skje. Og under innvirkning av tilstedeværelsen av alle de andre i massen som også går med samme forventning, skal det ikke mer til enn at en opphisset stemme roper „Til Stortorget“. Derved får flokken en retning. Hva den vil på Stortorget vet den ikke selv.

Man kan også gå dypere ned i materien: Hvorfor er det så mange aktivister med anormale hjemlige forhold? Man kan kanskje spørre seg om deres deltakelse i bråket er en reaksjon mot „de andre“, mot „samfunnet“, mot foreldrene. Jeg anser det ikke utelukket at noe slikt kan være med i spillet — men her bør vel heller psykologene overta utredningen.

Rock'n'Roll-opptøyene fester vår oppmerksomhet på en gruppe individer som har krav på betydelig interesse fra kriminalpolitisk hold, og da i første rekke fra politiet og barnevernsnemnda. Men problemet har også videre aspekter, la meg til slutt bare antyde en: Med de sosiale framsteg som er skjedd i de siste 50 år her i landet er det ett som ikke bare har medført fordeler, men som i dag, og ennå mer for framtiden, vil medføre mange problemer, nemlig den økede fritid. Det er ikke nok å si til ungdommen: Se her har du 16 timer fri i døgnet — og snart vil det vel bli 5 dagers uke — så lenge ungdommen ikke vet hva denne fritid skal nyttes til og heller ikke er blitt oppfostret slik at de har forutsetninger for å nytte den på en skikkelig måte.

Knut Sveri.